

MUĞLA KAZI VE ARAŞTIRMALARI 1

Editör
Bilal SÖĞÜT

MUĞLA KAZI VE ARAŞTIRMALARI 1

Editör
Bilal SÖĞÜT

Katkılarıyla Basılmıştır

Ankara - 2025

Muğla Kazı ve Araştırmaları 1

Editör

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT

Yayımlayan

Engin Devrez

Kapak Fotoğrafi

Prof. Dr. Bilal Söğüt

Kapak ve Cilt Tasarımı

Eylem Özdemir Candur

Tasarım ve Uygulama

İsmet Filizfidanođlu

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.

Selanik 2 Cad., No: 64/13 Karadeniz İş Hanı 3 Kat, Kızılay-Ankara

Tel: 0312 419 85 67

www.bilginkultursanat.com / bilginkultursanat@gmail.com

Sertifika no: 20193

ISBN: 978-625-6925-91-5

Birinci Basım: Ağustos 2025

© Bilgin Kültür Sanat Yayınları

Yazarın ve yayınevinin yazılı izni olmadan
hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz.

Baskı:

Dijital Baskı Merkezi (Osman Sami Solak)

İvedikköy Mh. 1492. Cd.

Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0533 577 6514

Matbaa Sertifika No: 70810

PROF. DR.
ADNAN DİLER'İN
ANISINA ARMAĞAN

İçindekiler

Takdim	vii
Sunuş	ix
Önsöz	xi
Amos Antik Kenti: Karia Khersonessosu'nun Lideri	1
Mehmet Gürbüzer	
Güneybatı Anadolu'da Bir Türk-İslam Şehri: "Beçin Kalesi ve Orta Çağ Kenti" Kazı, Araştırma ve Restorasyon Çalışmaları.....	25
Kadir Pektaş	
Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Halikarnassos Kuzey Nekropolü / Sel Kapanı Kurtarma KAZISI	41
Adnan Diler – Güner Özler – Serap Topaloğlu	
Bodrum Sualtı Arkeoloji Müzesi Laboratuvarında Sualtıdan Çıkarılan Eserlerin Konservasyon Çalışmaları	59
Şirin Güler	
Çaltılar Höyük 2022-2023 Yılları Kazıları	67
Ayşegül Aykurt – Kadir Büyükkulsoy – Nurçin Göçmen – Mertcan Kavas	
Euromos Antik Kenti 2022 -2023 Yılları Çalışmaları	93
Abuzer Kızıl – Mazlum Çur	
Fethiye Kalesi Kazı ve Araştırmaları	107
Kadir Pektaş	
Wallarima/Asarcık Tepe ve Hyllarima Kazıları: Kültür Tarihi Araştırmaları, Kısa Bir Özet..	121
Bekir Özer	
Iasos Kazısı 2022 - 2023 Yılları Kazı ve Araştırmaları	155
Asuman Baldıran	
Kalinda Kazısı 2022-2023 Yılları Çalışmaları.....	171
Fatih Onur – Mustafa Koçak	
Kastabos-Hemithea Kutsal Alanı 2022 Yılları Kazı Çalışmaları.....	179
Özkan Ertoy	
Kaunos (KBİD) 2022-2023 Yılları Kazıları	191
Ufuk Çörtük	

Kedreai 2022 – 2023 Yılları Çalışmaları	201
Adnan Diler – Gülnaz Savran – Sevilay Zeynep Yıldız – Gözde Adıgüzel – Selim Yıldız	
Keramos (Ören) Arkeolojik Yüzey Araştırması.....	217
Billur Tekkök-Karaöz – Deniz Tamer – Ebru Tamer	
Kissebükü Antik Yerleşiminin Kent Dokusu Üzerine Genel Bir Değerlendirme	245
Hatice Özyurt Özcan	
Knidos – Burgaz – Emecik Apollon Kutsal Alanı Kazı ve Araştırmaları: 2022 – 2023 Yılları... 257	
Ertekin M. Doksanaltı	
Labraunda 2022 – 2023 Yılları Çalışmaları.....	271
Olivier Can Henry – İpek Dağlı	
Latmos ve Herakleia Antik Kentlerinde 2021 ve 2022 Yıllarında Yapılan Çalışmalar	285
Zeliha Gider Büyüközer - Aytekin Büyüközer	
Mobolla Antik Kenti 2022-2023 Yılları Kazı Çalışmaları.....	309
Gülnaz Savran – Adnan Diler – Seray Hoşgör	
Pedasa	319
Adnan Diler – Bekir Özer – Serap Topaloğlu	
Phoinix 2021-2023 Yılları Çalışmaları	349
Asil Yaman	
Serçe Limanı Hellenistik Dönem Batığı Sualtı Tespit ve Belgeleme Çalışması	373
Orhan Köyağasioğlu – Emre Savaş	
Stratonikeia Batı Caddesinin, 2022-2023 Yılları Çalışmalarına Göre Mimarisi, Tarihi Süreci ve Yerleşim Dokusundaki Yeri.....	387
Bilal Söğüt – Tunç Sezgin – Eylem Özdemir Candur – Nihal Durnagözü	
Tlos Antik Kenti Kazı ve Araştırmaları	407
Taner Korkut	

Takdim

Ülkemizin seçkin tarihi ve doğal güzelliklerine sahip olan Muğla, yaklaşık 14 bin yıl öncesine uzanan tarihi ile karada ve denizde önemli merkezlerin kazıldığı ve restorasyonların yapıldığı yerlerden birisidir. Kazıların haricinde yürütülen yüzey araştırmaları da bulunmaktadır. Önceden bilinen ve yeni yapılan tespitlere bağlı olarak her geçen gün kazı ve araştırmaların sayısı artmaktadır.

Ülkemizde en çok kazının yapıldığı il olan Muğla'da günümüzde en az 28 ayrı alanda arkeolojik kazı ve restorasyon uygulamaları yapılmaktadır. Yerli ve yabancı heyetler tarafından sürdürülen, Cumhurbaşkanlığımızın, Kültür ve Turizm Bakanlığımızın koordinasyonunda gerçekleştirilen 16 kazı bulunmaktadır. Bu kazılardan 6'sı yerli bilim insanları tarafından yürütülmekte ve yılın 12 ayı boyunca kesintisiz devam etmektedir. Antik dönemlerden günümüze geniş bir yelpazede çalışmaların gerçekleştirildiği bu kazı ve restorasyon uygulamaları ile her geçen gün daha çok tespitler yapılmakta, kazılarda yeni yapılar ortaya çıkarılmakta ve bunların restorasyonları yapılarak ziyaretçilerin gezebilecekleri şekilde düzenlenmektedir. Kazıların dışında tescilli kültür varlıklarımızın projelerinin hazırlanması ve restorasyonunun yapılması konusunda da aktif çalışmalar yapılmaktadır.

Muğla Valiliği olarak yürütülen arkeolojik kazı ve araştırmalara destek vermekte ve imkanlar dahilinde bunları insanlığa ve Türkiye'mize kazandırmaya devam etmekteyiz. Bu çalışmaları önemsiyoruz çünkü yılın 365 gününde kültür ve tatil turizmiyle öne çıkmamız gerekiyor. Bu potansiyel ilimizde toplam uzunluğu 1100 km'yi aşan deniz kıyıları ve etrafındaki antik kentler ile fazlasıyla bulunmaktadır. Ören yerlerimizi gezen ziyaretçi sayıları da sürekli artmaktadır. Antik döneme ait bir liman kenti olan Knidos, Menteşe Beyliği ve Osmanlı'nın en iyi korunmuş yerleşim dokusuna sahip Beçin Kalesi ve antik dönemlerden günümüze farklı yerleşim dokusunun bir arada görüldüğü yaşayan tarih kenti Stratonikeia, başka yerde benzerini göremeyeceğimiz tarihi ve kültürel zenginliklerden sadece bazılarını oluşturuyor.

İlimizde yürütülen kazı ve araştırmalar ile ilgili 47 yazar tarafından kaleme alınan 24 yazının olduğu bu kitap, Muğla'da bu konuda yapılan ilk çalışmadır. Bu toplu kitap içindeki bilgilerin daha çok vatandaşımıza ulaşması ve bölgemizin bilinirliğinin artması çok önemlidir. Çünkü bu sayede daha geniş bir kitleye ulaşılarak, ilimizin tarihi ve kültürel değerleri daha çok bilinir olacaktır.

Bilim insanları ve araştırmacılar ile kamu kurumları arasında iyi bilinen bu çalışmaların, halk ve ilgi duyan araştırmacılar tarafından da kolay ulaşılabilir olması, bilinmesi ve okunmasının sağlanması önemlidir. Ancak bu tür kitaplar yorucu ve uzun soluklu bir ekip çalışması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Sempozyum sonrasında Muğla'da yapılan çalışmaların bir kitap olarak okuyucuya ulaşmasındaki emekleri için Kültür ve İl Turizm Müdürlüğümüze, yazıların toplanması ve editörlüğü için Prof. Dr. Bilal Söğüt'e, kazı ve araştırma sonuçları ile ilgili değerlendirme yazıları için hocalarımıza, Valilik çalışanlarına ve kitabın basımı konusunda destek veren Marmaris, Muğla, Fethiye, Bodrum ve Milas Ticaret odalarına çok teşekkür ederim.

Dr. İdris Akbıyık
Muğla Valisi

Sunuş

Muğla, tarih boyunca pek çok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve bu uygarlıkların izlerini üzerinde taşıyan dip tarihi MÖ 14 binlere kadar uzanan zengin bir kültürel mirasa sahiptir. 1.000'in üzerinde arkeolojik alan ve 6 binden fazla tescilli kültür varlığı ile Muğla, kültür turizmi alanında dünya çapında dikkat çeken bir destinasyona sahiptir. Bu alanlarda yürütülen kazılar, yüzey araştırmaları ve yapılan projelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Muğla'da 4'ü sualtında olmak üzere 28 farklı bölgede arkeolojik kazı ve araştırmalar sürdürülmektedir. Bu çalışmalar, ilimizin sadece tarihine ışık tutmakla kalmayıp, aynı zamanda kültür turizminin gelişmesine ve bölgenin ekonomik canlılığına da önemli katkılar sağlamaktadır. İlimiz sınırlarında Cumhurbaşkanlığı kararlı 16 kazı bulunmakta ve bunlardan 6 antik kentte yürütülen çalışmalar 12 ay kesintisiz devam etmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren 5 müze ve 26 düzenlenmiş ören yeri, ziyaretçilere zengin bir kültürel deneyim sunmaktadır. Bunlara ilave olarak yürütülen kazılarda ortaya çıkarılarak restore edilen eserler ve yeni başlayan çalışma alanları bölgenin turizm potansiyelini daha da artırmaktadır.

23–24 Kasım 2023 tarihlerinde Marmaris'te düzenlenen Muğla Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Sempozyumu, bu benzersiz mirasın bilimsel platformlarda buluşmasına ve korunmasına katkı sağlamak amacıyla düzenlenmiştir. Bu etkinlik, bölgedeki arkeolojik çalışmaların paydaşları olan devlet kurumları, üniversiteler, akademisyenler ve yerel aktörler arasında önemli bir iletişim ve iş birliği zemini oluşturmuştur. Alınan olumlu geri dönüşlerden, sempozyumun çok yararlı olduğu görülmüştür.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile ilimizde yürütülen çalışmaların ele alındığı “Muğla Kazı ve Araştırmalar-1”, sempozyum sonrasında oluşan bu kitap, Muğla'nın kültürel mirasına ilişkin bilimsel birikimi artırmayı hedeflemektedir. Muğla'nın tarihi zenginliklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması yolundaki bu önemli çalışmalara ışık tutacak olan bu eserin, kültür mirasına gönül vermiş tüm okuyucular için ilham kaynağı olacaktır.

Bu sempozyumun yapılması için izin veren Kültür ve Turizm Bakanım Sayın Mehmet Nuri Ersoy ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürüm Sayın Birol İnceciköz'e, sempozyum sürecinde ve sonrasında aşamalarda yakın ilgi ve desteklerini esirgemeyen Muğla Valimiz Sayın Dr. İdris Akbıyık'a, kazı ve araştırmalar ile ilgili bildirimlerin kitaba dönüşmesi için emek veren ve editörlüğünü üstelenerek bu eserin ortaya çıkmasını sağlayan Prof. Dr. Bilal Söğüt'e, alanda yürüttükleri çalışmalar ve bu kitap için bilimsel desteği esirmeyen tüm kazı ve araştırma başkanları ile heyet üyelerine, bu kitabın basılarak okuyucuya ulaşması konusunda maddi desteklerini esirgemeyen Marmaris, Muğla, Fethiye, Bodrum ve Milas Ticaret odaları ile tüm emeği geçenlere çok teşekkür ederim

Hüseyin TOPRAK
Muğla İl Kültür ve Turizm Müdürü

Önsöz

Tarihi, doğal ve kültürel değerleri ile Muğla, ülkemizin seçkin illerinden birisini oluşturmaktadır. Başka yerlerde benzerini az görebileceğiniz seçkin koylara sahip olan ilimizdeki tarihi değerlerde bu derece özgün ve ayrı bir öneme sahiptir. Bu tarihi önemini coğrafi yapısı ve ulaşım imkanları daha zenginleştirmektedir. Bu önem tarihin her döneminde olduğu için burada sürekli bir yerleşim olmuştur. Pre-historik Dönemlerden günümüze yerleşimlerin ve buluntuların yoğun olarak ele geçtiği Muğla’da binden fazla yerleşim olduğu tahmin edilmektedir. Bunların her birisi kendi içinde özgün buluntulara ve kalıntılara sahiptir.

Muğla il sınırları içinde karada ve denizde kısa ve uzun süreli yoğun çalışmalar yürütülmektedir. Yapılan bu çalışmalarda elde edilen sonuçlar heyecanımızı daha çok arttırmaktadır. Bunlardan birisi Seydikemer ilçesi, Yakaköy Mahallesi sınırlarında Tlos antik kentinin hemen kuzeyinde bulunan Girmeler yerleşimindeki höyük kalıntısında gerçekleştirilen kazılarda ele geçen MÖ 12. bin yılının başlarına tarihlenen buluntulardır. Bunlar bize şimdilik en azından 14 bin yıldır bu bölgede yerleşimin olduğunu net bir şekilde göstermektedir. Böylesine köklü tarihe sahip Muğla’da höyük, tepe, yamaç ve kale yerleşimleri dışında, liman kentleri ve su altı batıkları olmak üzere farklı yerlerde çeşitli tarihlere ait alanlarda kazılar yapılmaktadır. Tüm bu kazılara ilave olarak yüzey araştırmaları da sürdürülmektedir. Bakanlar kurulu kararlı yerli ve yabancı bilim insanları tarafından yapılan çalışmaların dışında Müze Müdürlükleri başkanlığında da yoğun bir kazı faaliyeti sürdürülmektedir. Müze Müdürlükleri başkanlığında yapılan çalışmaların bazıları bilimsel kazılardan daha geniş ekipler ile yürütülebilmektedir. Sahillerde Tunç Çağı’ndan günümüze yürütülen su altı çalışmaları aynı derece özgün buluntuların ve tespitlerin yapıldığı yerlerdendir. Önceden sadece höyük kazılarında duymaya alışık olduğumuz Tunç Çağı ve sonrasına ait yerleşim dokusu ve buluntuları, son zamanlarda klasik kent kazılarında da artarak görülmekte ve bu tespitler bölgeye olan ilgiyi daha çok arttırmaktadır. Tabi ki bunlar aynı zamanda önceden bilinenlerin de güncellenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Arkeolojide “*son kazma son söz*” olarak bilinir. Kazı olduğu sürece yeni tespitler sürekli olacaktır.

Tarihi devirler içinde özgün yerleşim dokusu ve seçkin buluntuların ele geçtiği Muğla’da yapılan çalışmalar ülkemiz için ayrı bir öneme sahiptir. Günümüz için Muğla’daki en erken kalıntının olduğu Tlos-Girmeler, farklı özelliklere sahip Knidos, Kaunos ve Iasos gibi liman kentleri, antik dönemden tapınağı ayakta olan Euromos, Menteşe Beyliği ve Osmanlı Dönemi’ne ait yerleşim dokusunun net görülebildiği Beçin Kalesi, antik dönemlerden günümüze yerleşim dokusu ve kalıntıların bir arada görülebildiği Stratonikeia, antik yapıları ve dini törenleri daha iyi bilinen Labraunda ve Lagina gibi kutsal alanlar bunlardan sadece bazılarıdır. Bu örneklerin sayısını arttırmak mümkündür. Müzelerimizde aynı şekilde özgün buluntu ve eserlere sahiptir. Bunların büyük bir kısmı alanda çalışma yapan araştırmacılar tarafından iyi bilinmektedir. Ancak bunların herkes tarafından kolay ulaşılabilir bilgilerin çok önemli olduğuna inanıyorum. Özellikle günümüzde kaynağı net olmayan bilginin fazla olduğu sosyal medya ortamında, kazı ve araştırmasını yapan uzmanlar tarafından verilen bilgilerden insanlarımızın beslenmenin önemi daha fazladır.

Tarihi ve kültürel değerlere ilginin fazla olduğu ve bunların yoğun konuşulduğu bir dönemde Muğla ilinde yürütülen kazı ve araştırmalar ile ilgili bir sempozyum düzenlemesi ve buna kamu kurumları dışında sivil toplum örgütleri ve halkın sahip çıkmasının çok kıymetli olduğu açıktır. Çünkü Muğla’da kalabalık bir bilim insanı ve araştırmacılar tarafından çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalarını yapanların bir araya gelerek tespit ve buluntularını açık bir ortamda paylaşmaları Muğla Kazı ve Araştırmaları Sempozyumunda gerçekleştirilmiştir. Böylece Muğla’da bir ilk yaşanmıştır.

Sempozyum dışında Muğla’da yürütülen kazı ve araştırmaların bir kitaba dönüşmesi fikri ise ilimizde bilgi ihtiyacı ve bilimsel sonuçların kalıcı olması için gerekliydi. Muğla’da yapılan kazı ve araştırmaların sürekli bir çalışma olarak basımının sağlanma imkânı olduğundan bir serinin ilk kitabı olarak “*Muğla Kazı ve Araştırmaları-1*” adlı çalışmanın hazırlanmasına karar verilmiştir. Dilerim editörlüğünü üstlendiğim bu ilk çalışma, pek çok sayılara ulaşan bir seri olarak devam eder. Bu sayede Muğla’da yapılan çalışmaların tamamının tek bir kitapta toplanması ve doğru bilgiye kolay ulaşılabilir olması sağlanmış olacaktır.

Kazı ve araştırma başkanları ile bunların heyet üyelerinden ve Müze çalışanlardan oluşan 47 bilim insanı ve araştırmacının kaleme aldığı kitap içinde 24 ayrı bölüm bulunmaktadır. Bu yazılar kazı ve araştırma sonuçları ile alanda yapılan restorasyon uygulamalarını içermektedir. Buradaki yazıların bazıları, antik yerleşim ile ilgili genel değerlendirmeleri içermekle birlikte ağırlıklı olarak 2022 ve 2023 yılı çalışmalarından oluşmaktadır.

Bu vesile ile son yıllarda kaybettiğimiz, Muğla bölgesinde pek çok alanda önemli çalışmalara destek veren, ulusal ve uluslararası özgün projeler yürüten ve öğrenciler yetiştiren Prof. Dr. Adnan Diler hocam başta olmak üzere ahirete intikal etmiş tüm hocalar ve araştırmacılara Allah’tan rahmet, yaşayanlara sağlık, afiyet ve güzel çalışmalar yapmayı dilerim.

Kazı ve araştırmaların haricinde bu tür yayınların yapılmasında gerekli izinleri veren Kültür ve Turizm Bakanımız Sayın Mehmet Nuri Ersoy’a, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürümüz Sayın Birirol İnceciköz’e, bu kitabın basılması ve ilimizdeki arkeolojik çalışmaların sürdürülmesinde desteklerini esirgemeyen Muğla Valimiz Sayın Dr. İdris Akbıyık ve Vali Yardımcımız Sayın Murat Sarı’ya, yoğun çalışmaların tüm süreçlerinde bize destek veren İl Kültür ve Turizm Müdürümüz Sayın Hüseyin Toprak ve Aslı Yörük ile tüm emeği geçenlere, yoğun günlük çalışmalarına rağmen yazıları ile bizden destek ve bilimsel paylaşımlarını esirgemeyen değerli bilim insanları tüm yazarlara, kitabın basılmasında maddi desteklerini esirgemeyen Marmaris, Muğla, Fethiye, Bodrum ve Milas Ticaret odalarına çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT
Editör

Çaltılar Höyük 2022-2023 Yılları Kazıları

Ayşegül Aykurt* - Kadir Büyükulusoy** - Nurçin Göçmen*** - Mertcan Kavas****

Çaltılar Höyük Muğla ilinin, Seydikemer ilçesinin 56 km kuzeydoğusunda; Elmalı Ovası'nın 30 km kuzeybatısında; Çaltılar Mahallesi'ne bitişik bir konumda, denizden yaklaşık 1.287 m yükseklikte yer almaktadır. Höyük kuzey-güney doğrultusunda 175 m, batı-doğu doğrultusunda 160 m olup, ova seviyesinden yüksekliği 11 m'dir (Fig. 1-3). Yaklaşık 3 hektar büyüklüğündeki yerleşim topoğrafyaya bağlı olarak kuzeyden güneye doğru eğim yapmaktadır. Höyüğün doğusundan Küçüklu Çayı geçmekte, 300 m kuzeyinde ise yörede Kırkpınar olarak tanımlanan bir su kaynağı bulunmaktadır. Küçüklu Çayı, höyüğün 2,5 km güneybatısında Karaçulha Çayı ile birleşerek Seki Ovası'na girmekte ve Eşen Çayı'nı oluşturmaktadır. Antik Dönem Xanthos nehir sisteminin (Eşen Çayı) üst kısımlarında bulunan höyük, Oinoanda'nın 15 km kuzeydoğusunda, Balboursa'nın ise 10 km güneydoğusundadır. Bu bölge, Hitit metinlerinde Lukka olarak tanımlanan bir bölgeye karşılık gelen ve ötesine uzanan bir alanı kapsamaktadır¹. Romalılardan önce ise Kabalia olarak adlandırılan bir bölgeye ait olan yöre, Roma Dönemi'nde kuzeyin bir parçası olmuştur².

Höyük 1988 yılında J. J. Coulton yönetiminde Balboursa antik kentinin doğusunda; Karaçulha ve Küçüklu Çayı'nın üst akaçlama alanlarında gerçekleştirilen yüzey araştırmasında saptanmıştır³. J. J. Coulton'un ön raporlarında, görsel malzeme olmaksızın burada MÖ 4., 3. ve 1. binyıl başına ait seramikler bulunduğu belirtilmiştir. 1990 yılında höyük ve yakın çevresi arkeolojik sit ilan edilmiştir. Höyük'te N. Momigliano başkanlığında yürütülen Çaltılar Arkeoloji Projesi kapsamında 2008-2012 yıllarında kapsamlı yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiş⁴, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izni ile 2020 yılında başkanlığında kazılara başlanılmıştır⁵.

Çaltılar Höyük'te 2022-2023 yıllarında yapılan kazılarda Geç Kalkolitik Dönem, Erken Tunç Çağı ve Arkaik Dönem tabakaları kazılmıştır.

* Prof. Dr. Ayşegül Aykurt, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. E-posta: aysegulaykurt@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7252-4784

** Dr. Öğr. Üyesi Kadir Büyükulusoy, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Sivas-TÜRKİYE. E-posta: kadirbuyukulusoy@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8641-6802

*** Nurçin Göçmen, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara/TÜRKİYE. E-posta: nurcinfb@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6956-1784

**** Mertcan Kavas, Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara-TÜRKİYE. E-posta: mertcan26.222@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1497-9913

¹ Mellink 1995; Bryce 2005

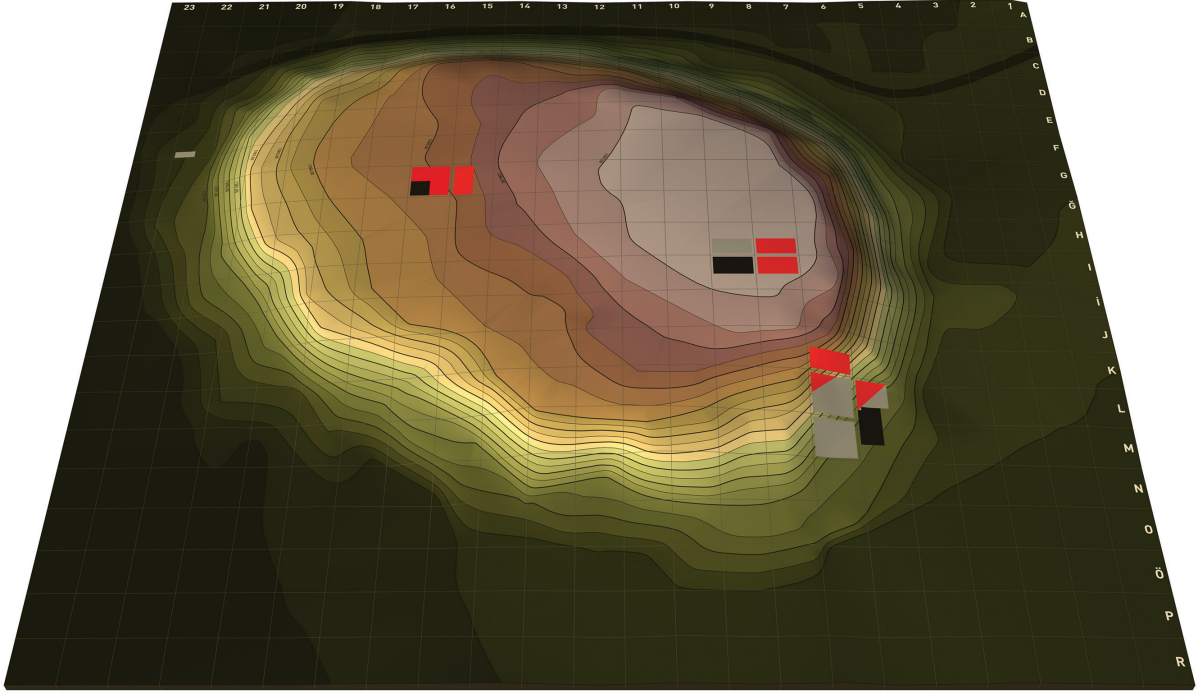
² Coulton 1993; 1998, 226

³ Coulton 1989; 1992; 1998

⁴ Momigliano 2013; Momigliano vd. 2011

⁵ Aykurt vd. 2023.

Çaltılar Höyük 2022-2023 Yılları Kazıları

Figür 1- Çaltılar Höyük topoğrafik planı.

Figür 2- Çaltılar Höyük'ün üstten görünümü.

Figür 3: Çaltılar Höyük'ün kuzeybatıdan görünümü.

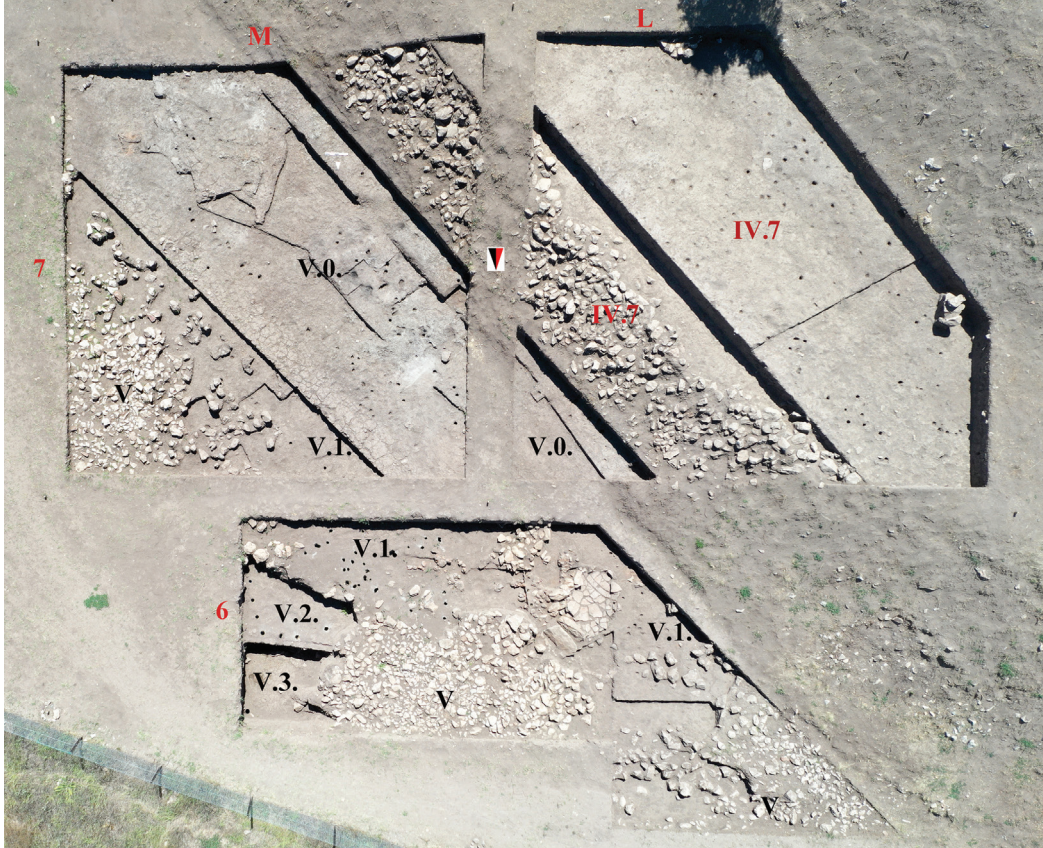
Geç Kalkolitik Dönem (V): 2022 yılında höyüğün kuzeydoğu eteğinde L/6, M/6–7 karelerinde yapılan kazılarda Geç Kalkolitik Dönem'in V.0 ve V.1. mimari tabakalarına ait kalıntılar açığa çıkarılmıştır (Fig. 4).

V.0. Mimari Tabaka (Fig. 4–6): Bu mimari tabaka Geç Kalkolitik Dönem yerleşimin en son tabakasını oluşturmaktadır. Höyüğün kuzeydoğu eteğinde, L/6, M/6–7 karelerinde yapılan kazılarda bu dönem yerleşiminin 0,50–0,80 cm kalınlığında ve 5 m genişliğinde, yerleşimin kurulduğu alanın topografyası ile bağlantılı olarak güneyden kuzeye doğru yükselerek devam eden bir taş *glacis* ile çevrelediği saptanmıştır. Aynı şekilde *glacis*'in batı ile doğu bitim noktaları arasında 70–80 cm yükseklik farkı vardır. Açığa çıkartılan kısmının uzunluğu 25,90 m'dir ve farklı boyutlarda toplama taşlar (6x5x4 cm ile 32x26x10 cm arasında değişen ölçülerde) kullanılarak inşa edildiği anlaşılmaktadır. Bu *glacis*'in höyüğün doğusundan geçen Küçüklu Çayı'nın taşkınlarından korunmak yapıldığı düşünülmektedir. Taşın konut yapımında kullanılmadığı bir mimari yapılanmada bu kaplamanın taşlardan oluşturulması da dikkat çekicidir.

M–7 karesinde taş *glacis*'in kuzeydoğuda kavis yaptığı kısmın güneyinde yapılan kazılarda ağaç dikme yuvaları ile üzerinde ağaç–dal/kamış negatif olan çamur parçalarından (Pisé) oluşan kalıntılar açığa çıkartılmıştır. *Glacis*'e paralel olarak uzanan ağaç dikme yuvaların dağılımı izlenildiğinde bu kalıntıların dikdörtgen planlı bir yapıya (M–504) ait olduğu belirlenmiştir. Kuzeybatı–güneydoğu doğrultusunda uzanan bu yapı, ortaya çıkartılan ve izlenebilen kısmı itibarıyla, 13 m uzunluğunda, 3,20 m genişliğindedir. Yapının kuzey duvarına ait ağaç dikme yuvaları (Çapları: 7–8 cm, Derinlikleri: 8–12 cm) arasında mesafelerin düzenli olmaması ve ağaç dikme yuvaların sapmalar göstermesi bu duvarda sürekli yenilemelerin yapıldığını düşündürmüştür. Yapının güney duvarını oluşturan ağaç dikme yuvaların (Çapları: 7–8 cm, Derinlikleri: 8–12 cm) ise kuzey duvarını oluşturan deliklere göre daha düzenli olduğu görül-

Figür 4- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı ve eteği, Geç Kalkolitik Dönem ve Erken Tunç Çağı kalıntıları.

Figür 5- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı ve eteği, Geç Kalkolitik Dönem ve Erken Tunç Çağı kalıntıları.

müştür. Yapının kuzey duvarına ait dikme yuvaları, çapları dar ağaçların dik olarak çakıldığı, iki ağacın arasının ince dallarla dikey olarak örüldüğü ve ağaç–dalların etraflarının saman katkılı çamurla doldurulması ve sıvanması (*wattle and daub*) ile oluşturulan bir duvar çerçevesine işaret etmektedir. Bu şekilde oluşturulan duvarlar hem yapının dış konturunu oluşturmakta hem de çatıyı desteklemektedir. Yapının orta kısmında alanda yapılan kazılarda ise, duvarlara paralel olarak sıralanan ve dağınık olarak sıralanan ağaç dikme yuvaları (Çapları: 6–9 cm, Derinlikleri: 10–12 cm) tespit edilmiştir. Bu ağaç dikme yuvaların dağılımı göz önüne alındığında, yapının çatısını destekleyen dikmelere ait olduğu ve yapının çatısının ise büyük olasılıkla semerdam biçiminde olduğu anlaşılmıştır. Yüzeyle çok yakın olması nedeniyle tahrip olan yapının tabanı beyaz renkte sıvalıdır. Beyaz sıvalı tabanların en az iki defa yenilendiği belirlenmiştir. Yapının kuzeybatı tarafında daha iyi korunan tabanın, üzerine düşen ve çatıya ait olduğu düşünülen ağaçlarla tahrip olduğu tespit edilmiştir. Bölgede çağdaş ağaç–dalların etraflarının saman katkılı çamurla doldurulmasıyla yapılmış (*wattle and daub* tekniğini) benzer mimari kalıntılar Elmalı Ovası’ndaki Bağbaşı’nda yapılan kazılarda tanımlanmıştır⁶.

Bu yapı ile bağlantılı küçük buluntular radyolaritten çekirdek, Göllüdağ obsidyeninden dilgiler, kahverenginin tonlarında çakmaktaşıdan dilgiler, çakmaktaşıdan çontuklu yongalar, çakmaktaşıdan vurkaç, kemik aletler, kemik iğne, kemikten bir boncuk, pişmiş toprak boncuk, taştan bitmemiş bir küresel boncuk ve perdah taşından oluşmaktadır. Seramik örnekleri ise elde yapılmış kırmızı gerçek astarlı, siyah, gri ve açık kahverengi kendinden astarlı ve kaba mallardan oluşmaktadır ve büyük bir bölümü kötü fırınlanmıştır. Seramik örneklerinin içinde profil olarak “S” profilli içe kalınlaştırılmış ağız kenarlı çanak, konik gövdeli basit ağız kenarlı sığ ve derin çanaklar, konik gövdeli ağız kenarı içe kalınlaştırılmış ve yuvarlatılmış çanak, dışa çekik ağızlı basit ağız kenarlı kısa ve uzun boyunlu çömlekler, kalın düz dipli düz ağızlı basit ağız kenarlı tavalar, soketli tutamaklar, ip delikli tutamak, çömleklere ait dikey kulplar, düz basit profilli küçük ve büyük kapaklar, *cheese-pot* bulunmaktadır. Bu mimari tabaka için kırmızı gerçek astarlı ince cidarlı seramik mal grubu karakteristik olarak görülmektedir. Benzer bir mal grubu Elmalı Ovası’nda Dinsiz’den bulunmuş olup, söz konusu örnekler de GKD’ye tarihlendirilmiştir⁷. Seramik formları arasında konik gövdeli içe kalınlaştırılmış düzleştirilmiş ağız kenarlı çanakların en yakın benzerleri Elmalı Ovası Boztepe⁸ ve Karaburun’da⁹ Burdur Çakırlaryaylası Mezarlığı¹⁰ ve Beycesultan’da¹¹; konik gövdeli içe kalınlaştırılmış ağız kenarı yuvarlatılmış çanakların benzeri Elmalı Ovası Boztepe¹², Çukurköy Höyüğü¹³; kalın düz dipli düz ağızlı basit ağız kenarlı tavaların benzeri Bağbaşı’ndan¹⁴; soketli tutamaklar Geç Kalkolitik Dönem’de Elmalı Ovası’nda Bağbaşı¹⁵ ve Karaburun’dan¹⁶; *cheese-pot*lar ise yine Elmalı Ovası’ndan Boztepe, Karaburun, Bayındırköy ve Semayük’ten,¹⁷ Antalya’da Karain Mağara-

⁶ Eslick 1992, 5–16.

⁷ Eslick 1992, 62.

⁸ Eslick 1992, 53, 71, Pl. 67:2–4.

⁹ Eslick 1992, 55, 71, Pl. 70:1–2.

¹⁰ Çakırlaryaylası Burdur’un Çavdır ilçesi Yazır Gölü’nün kuzeybatısında yer almaktadır (French 2012, 2–4, Fig. 11.6:4–6).

¹¹ Lloyd–Mellaart 1962, 72–75, 78–79, Fig. P.1:22, P.2:12, P.4:21.

¹² Eslick 1992, 53, 71, Pl. 67:7–8.

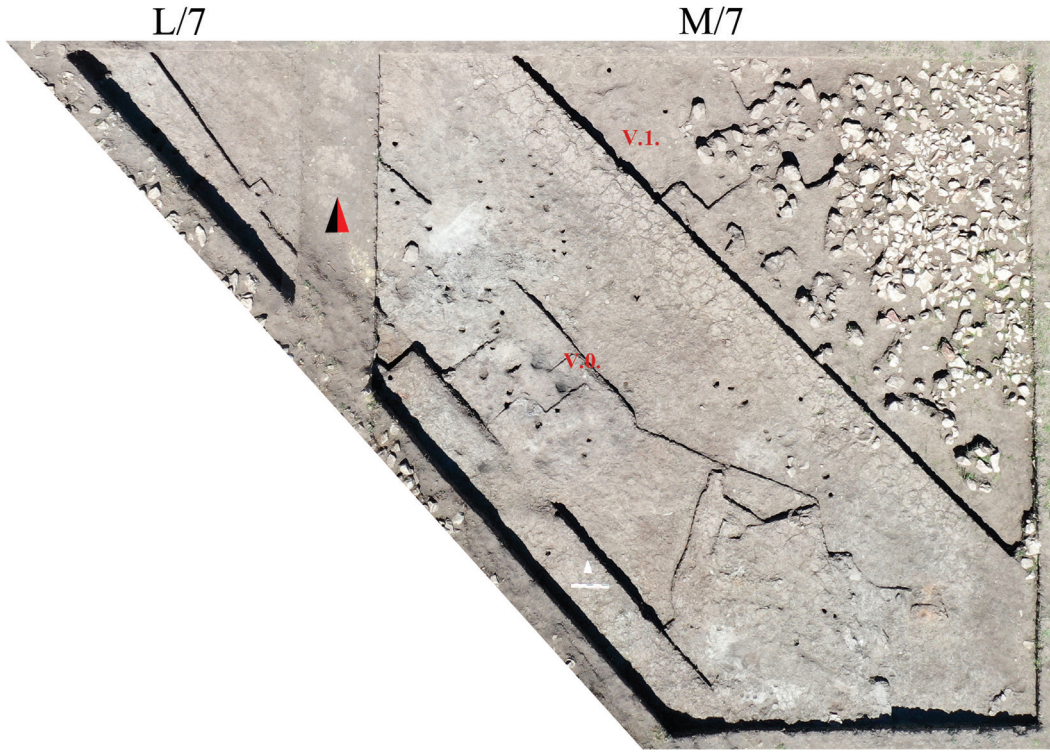
¹³ Ozan–Konakçı 2017, 174, fig. 9:6.

¹⁴ Eslick 1992, 34, Pl. 56:244–246, 248–249.

¹⁵ Eslick 1992, 32, Pl. 49:161, 50: 167, 105:e–f.

¹⁶ Eslick 1992, 56, Pl. 73: 25.

¹⁷ Eslick 1992, 52–53, 56, Boztepe – Pl. 68: 20, 110:d–e, Karaburun – Pl. 73: 26, Bayındırköy – pl. 112:b, Semayük – Pl. 112:f.

Figür 6- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu eteği, Geç Kalkolitik Dönem V.0. ve V.1. mimari tabakaları kalıntıları.

Figür 7- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu eteği, Geç Kalkolitik Dönem V.0. mimari tabaka kalıntıları.

sı'ndan¹⁸ bilinmektedir. Bunların yanı sıra Çaltılar Höyük'te düz basit kapak olarak tanımladığımız orta ve büyük boyutta olan örneklerin çağdaş benzerleri Bağbaşı'nda bulunmakla birlikte buradaki örnekler tava¹⁹ olarak adlandırılmıştır.

V.1. Mimari Tabaka (Fig. 5–6, 8): M/7 karesinde yapılan kazılarda, 2021 yılında L–M/6 karelerinde açığa çıkartılan iki yapının güneydoğusunda yeni bir yapının (M–505) kuzeydoğu köşesi ortaya çıkarılmıştır. Kuzeydoğu – güneybatı doğrultusunda uzanan bu yapının büyük bir bölümü V.0. mimari tabakaya ait M–504 nolu yapının altına kalmaktadır. Yapının kuzey duvarı 5,80 m, doğu duvarının açığa çıkartılan kısmı 1 m'dir. Duvarlara ait ağaç dikme yuvaları (Çapları: 7–8 cm, Derinlikleri: 9–10 cm) 98-120 cm aralıklarla sıralanmıştır. Kuzey duvar uzunluğu dikate alındığında yapının diğer yapılara göre daha büyük olduğu söylenebilir. Açık kahverenginde çakmaktaşıdan dilgiler bu yapının buluntularını oluşturmaktadır. Elde yapılmış, koyu yüzlü ve kötü pişmiş seramik örneklerinin içinde profil olarak yarı küresel gövdeli basit ağız kenarlı çanak, konik gövdeli çanaklar, hafif dışa çekik ağızlı kısa ve uzun çömlek boyunları ile içe çekik ağızlı kısa çömlek boyunu yer almaktadır.

Erken Tunç Çağı (IV)(Fig. 4–5, 9–10): Çaltılar Höyük'te 2021 yılında höyüğün tepe düzlüğünün güney kısmında yapılan kazılarda Erken Tunç Çağı II'nin Geç Safhası / IIIA'ya tarihlenen kalıntılar (IV.1.) açığa çıkartılmıştır. Bu kalıntılar *wattle and daub* tekniğinde yapılmış duvarlara ait ağaç dikme yuvaları ve *pisé*lerden meydana gelmektedir. Ayrıca, höyükte yapılan yüzey araştırmalarında kuzeydoğu yamacında Erken Tunç Çağı'na tarihlenen seramik örneklerinin yoğun olduğu tespit edilmiş ve hava fotoğraflarında höyüğün yamacını çevreleyen üç kuşağın bu kısımda daha belirgin olduğu görülmüştür. Bu bağlamda höyüğün savunma sistemi ile ilgili olduğu kesin olan bu kuşaklardan en altta yer alanının Erken Tunç Çağı'na ait olduğu düşünülmüştür. Yapılan bu değerlendirmeler sonucunda ETÇ savunma sistemini ve savunma sistemi yakınındaki mimarinin nasıl olduğunu anlamak amacıyla 2022–2023 yıllarında kuzeydoğu yamaçta K/7, L/6–7 karelerinde kazılar gerçekleştirilmiştir. Bu kazılarda altı mimari tabakaya (IV.2.–IV.7.) ait kalıntılar ortaya çıkarılmıştır.

Figür 8- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu eteği, Geç Kalkolitik Dönem V.0. ve V.1. mimari tabakaları kalıntıları.

¹⁸ Aykurt 2023.

¹⁹ Eslick 1992, 24, 34, Pl. 56: 238–240.

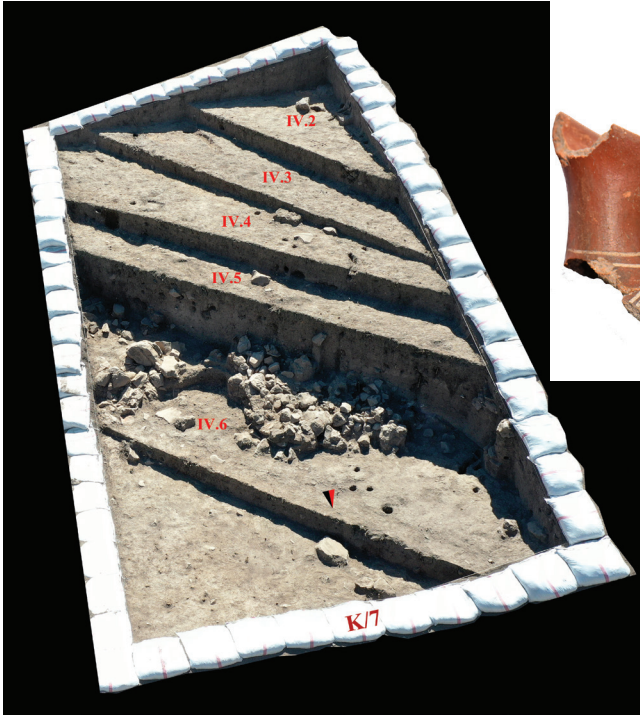
Figür 9- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı ve eteği, Geç Kalkolitik Dönem ve Erken Tunç Çağı kalıntıları.

IV.2. Mimari Tabaka (Fig. 9–10): Bu mimari tabakaya ait kalıntılar K/7 karesinin kazılan kısmının güneybatı köşesinde yer almaktadır. Dar bir alanda saptanan bu mimari tabakaya ait mimari kalıntılar çakıllı ve kireçli bir taban, yanmış kerpiç parçaları ile batı profilinde ve yakınında tespit edilen ağaç dikme deliklerinden (Çapları: 8–13–10 cm, Derinlikleri: 10–? cm) oluşmaktadır. Ağaç dikme yuvalarının gri renkli bir kille sıvalı oldukları belirlenmiştir. Bu deliklerden üstte olanlarının yatay uzandığı, bunların altında bir yatay ve bir çapraz, üstte yatay uzananların güneyinde kalanların ise dikeye yakın oldukları tespit edilmiştir. Buluntu durumları itibariyle bu kalıntıların taban üzerine yıkılmış *wattle and daub* tekniğiyle yapılmış bir duvara ait olabileceği düşünülmüştür. Taban üzerinde mat kırmızı astarlı beyaz boya bezmeli sivri gaga ağızlı testiye ait büyük bir parça ile üç tane çakmaktaşıdan dilgi, kemik sıyrıcı, çakmaktaşıdan alet, taş alet ve kap parçasından yapılmış ağırlık ele geçmiştir. Gaga ağızlı testinin yanı sıra tabanın açığa çıkarılması sırasında düz ağızlı düzleştirilmiş ağız kenarlı ve ağız kenarının dışı beyaz boya bezmeli/bezemesiz çanaklar; yarı küresel gövdeli hafif içe çekik ağızlı ve basit ağız kenarlı çanak, kısa ve geniş boyunlu maşrapa; kısa boyunlu çömlekler yer almaktadır. Taban üzerinde ele geçen kırmızı astarlı ağız kenarının içi beyaz boya bezemeli testinin (Fig. 11) benzerleri Karataş–Semayük'te çoğunluğu karışık depositten, bir örneği V.2(?) tabakasından bilinmektedir. Söz konusu örnekler ETÇ II'nin geç safhasına verilmektedir²⁰. Ağız kenarı dışında kırmızı astar üzerine beyaz boya ile yapılmış iç içe konsantrik yarım dairelerle bezemeli çanağın benzeri ise Karataş–Semayük'te V.2 tabakasından²¹, sarımsı kahverengi örneği Karataş–Semayük'te V.3 tabakasından²² gelmektedir. Söz konusu örnekler ETÇ II'nin geç safhasına tarihlendirilmiştir.

²⁰ Eslick 2009, 191–193, Pl. 62, KA 193, 195–196, KA 200.

²¹ Eslick 2009, 144, Pl. 43: KA 595; Pl. 81c, KA 595.

²² Eslick 2009, 157, Pl. 48: KT 445, KT 447.

Figür 10- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı Erken Tunç Çağı kalıntıları.

Figür 11- IV.2. mimari tabakada bulunan gaga ağızlı testi.

IV.3. Mimari Tabaka (Fig. 9–10): IV.2. mimari tabakasına ait taban askıda bırakılarak, bu tabanın kuzeyinde yapılan derinleşmelerde IV.3. mimari tabakasına ait bir taban tespit edilmiştir. Bu tabanın ise çakıllı ve yer yer beyaz sıvalı olduğu saptanmıştır. Taban üzerinde bir tane çakmaktaşıdan dilgi ile iki tane taş alet parçası ile büyük parçalardan oluşan az sayıda kap parçaları bulunmuştur. Bu parçalar arasında konik gövdeli düzleştirilmiş ağız kenarlı çanak; düz ağızlı düzleştirilmiş ağız kenarlı çanaklar, kısa boyunlu çömlek, testi/maşrapaya ait dışa çekik ağız kenarına bağlanmış dikey kulplu parça ile açık kahverengi astar üzerine krem boya bezemeli testiye? ait gövde parçası yer almaktadır. Kaplar arasında olasılıkla testiye ait gövde parçasının üzeri açık kahverengi astar üzerine krem boya ile yapılmış birbirine paralel olarak yapılmış dikey ikişer bantla sınırlandırılmış kafesle bezenmiştir. Karataş–Semayük'te V.2 (?) tabakasından geldiği yazılan kırmızı astarlı bir testi de benzer bir bezemeye sahiptir²³. Karataş–Semayük'te ETÇ II'nin geç safhasına tarihlenene bu testi Çaltılar Höyük örneği ile birlikte değerlendirilebilir.

IV.4. Mimari Tabaka (Fig. 9–10): IV.4. mimari tabakaya ait kalıntılarda, askıda bırakılan IV.3. mimari tabakasına ait tabanın kuzeyinde ortaya çıkarılmıştır. Bu kalıntılar çakıllı taban ile birlikte açığa çıkartılan ağaç dikmelere ait yuvalardan (Çapları: 8–10 cm, Derinlikleri: 7–14 cm) oluşmaktadır. Tabanın açılması sırasında çakmaktaşıdan dilgi ve taş alet parçası ile büyük parçalardan oluşan kap parçaları ele geçmiştir. Kap parçaları arasında ağzın iç kısmı kırmızı astar üzerine beyaz boya bezemeli testi parçası, sivri gaga ağızlı bir testi parçası, yarı küresel gövdeli ağız kenarının dışında kırmızı astar üzerine konantrik yarım dairelerle bezemeli çanak, konik biçimli çanaklar, kısa boyunlu çömlekler, beyaz dolgu bezemeli ve yiv bezemeli kapalı kaplara ait parçalar, verev şeklinde derin yivlerle bezemeli kulp yer almaktadır. Bu kaplar arasında ağzının iç kısmı kırmızı astar üzerine beyaz boya bezemeli testinin benzerleri Karataş–Semayük'te karışık depositten ve V.2 (?) tabakasından bilinmektedir. Bu testiler ETÇ II'nin geç

²³ Eslick 2009, 192, Pl. 91b, KA 198.

safhasına tarihlendirilmiştir²⁴. Kırmızı astar üzerine ağız kenarı dışında iç içe konsatrik yarım daireden oluşan dizilerle bezemeli çanağın kırmızı astarlı²⁵, sarımsı kahverengi astarlı²⁶ benzerleri Karataş–Semayük'te V.2 tabakasından bilinmektedir. Olasılıkla testiye ait yiv bezemeli gövde parçasının benzeri Karataş–Semayük'te IV. tabakasından bulunan siyah astarlı sivri gaga ağızlı testi ile karşılaştırılabilir²⁷.

IV.5. Mimari Tabaka (Fig. 9–10): IV.4. tabakaya ait tabanın askıda bırakıldığı kısmın kuzeyinde de sarımsı kahverenginde, sıkıştırılmış topraktan sert bir taban tespit edilmiştir. Bu tabanın kuzeybatı kısmı Arkaik Dönem'de tahrip olmuştur. Taban üzerinden çok az miktarda kap parçası ile çakmaktaşıdan dilgi bulunmuştur. Az sayıdaki kap parçası arasında yarı küresel gövdeli ağız kenarının dışında siyah astar üzerine beyaz boya ile yapılmış verevlerle bezemeli çanak, konik gövdeli çanaklar, kısa boyunlu çömllekler; bordoya yakın astar üzerine beyaz boya bezemeli olan kapalı bir kaba ait omuz parçası, düz basit bir kapak parçası yer almaktadır. Çanaklar içinde yer alan ağız kenarının dışı boya ile yapılmış verevlerle bezemeli çanağın benzeri Karataş–Semayük'te V.3. tabakasından gelen bu örnekte ETÇ II'ye tarihlenir²⁸.

IV.6. Mimari Tabaka (Fig. 9–10): IV.5. mimari tabakasına ait tabanın askıda bırakılan kuzey kısmında yapılan derinleşmelerde, alanın doğusunda küp parçaları (Fig. 13) ile birlikte günümüze ait kalıntılar saptanmıştır. Söz konusu küp parçalarının, daha önceden köylüler tarafından verilen bilgiler dahilinde, Çaltılar köyü sakinleri tarafından höyükte yapılan kaçak kazılarda boşaltılan ve tamamen tahrip edilen mezarlara ait olduğu anlaşılmıştır. Parçalanmış ve dağılmış küp mezarlara ait parçaların arasında ve altında yapılan kazılarda ise oldukça şiddetli bir yangına maruz kalmış bir yapı katının kalıntılarına ulaşılmıştır. Bu yangına ait kalıntılar profil boyunca yer yer uzanan yanmış kerpiç, *pisé* parçaları ile farklı boyutlardaki toplama taşlarda izlenmiştir (Fig. 10, 12–13). Bu kalıntılar içinde yüksek ısıya maruz kalan taşların çatladığı görülmüştür. Yıkıntının batı–kuzeybatısında ağaç dikme yuvaları (Çapları: 6,5–10 cm, Derinlikleri: 7–13 cm) ile yer yer kümleler oluşturan beyaz kireç kalıntıları açığa çıkarılmıştır.

Bu kalıntılar arasında geometrik bezeli bir damga mühür, iki tane pişmiş toprak boncuk, pişmiş toprak makara, pişmiş topraktan ağırşak, iki tane kap parçasından yapılmış ağırlık, üç tane öğütme taşı, bilek taşı, ezme taşı, kemik boncuk ve çakmaktaşı dilgiler ele geçmiştir. Bu kalıntıların batıda olan bölümünde boyunlu çömleğe ait parçaların çok olduğu görülmüştür (Fig. 14). Yıkıntının batı–kuzeybatısında ise yarı küresel çanaklar, dışa çekik ağızlı çanaklar, konik gövdesi üstte omuz yaparak içe doğru kapanan ağızlı çanaklar, uzun boyunlu çömllekler; gövdesi yivlerle bezenmiş kısa ve geniş boyunlu çömlek, siyah astar üzerine beyaz boya bezemeli bir maşrapa (Fig. 15), çizi ve sokma bezemeli minyatür kompozit kap (Fig. 16) ve üst kısmı oluk bezemeli düz basit formlu kapak yer almaktadır. Bu evrede kırmızı astarlı ve boya bezemeli seramik geleneğiyle üretilen kapların çok azaldığı; grimsi kahverengi, siyah ve kırmızımsı kahverengi astarlı tespit edilmiştir. Bu kaplar içinde gövdesi yivlerle bezenmiş çömleğin benzeri²⁹ ile minyatür kompozit kabın form olarak benzerleri de³⁰ yine Karataş–Semayük'te V. kültür katından karışık depozitten gelmiştir. Yıkıntı içinde bulunan damga mührün benzerleri Bademağacı³¹ ve Karaoğlan³² ETÇ

²⁴ Eslick 2009, 191, 193, Pl. 62, KA 194, KA 204.

²⁵ Eslick 2009, 144, Pl. 43: KA 595.

²⁶ Eslick 2009, 157, Pl. 48: KT 447.

²⁷ Eslick 2009, 112, Pl. 79: KA 716.

²⁸ Eslick 2009, 157, 208, Pl. 48, KT 431.

²⁹ Eslick 2009, 197, Pl. 93, KA 426.

³⁰ Eslick 2009, 198, 203, Pl. 96a–b, KA 224, KA 491.

³¹ Duru 2003, Lev. 49.13.

³² Özgüç 1987, Res. 20a–b.

Figür 12- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı IV.6. mimari tabakaya ait kalıntılar.

Figür 13- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı IV.6. mimari tabakaya ait kalıntılar.

II'ye, Beyşehir-Kuşluca³³ ve Ahlatlıbel'de³⁴ Erken Tunç Çağı II-III'e tarihlenmektedir. Yapılan karşılaştırmalar doğrultusunda Çaltılar Höyük'ün IV.6. mimari tabakası ETÇ II'nin erken evresine tarihlenebileceği görülmüştür.

IV.7. Mimari Tabaka (Fig. 9, 17-18): L-M/7 karesinde yapılan kazılarda açığa çıkartılan bu mimari tabaka, höyükte ETÇ için şu an için bilinen en eski tabakadır. L/7 açmasının güney, M/7 açmasının ise

³³ Çokbanker 1974, Res. 13.

³⁴ Koşay 1934, 71-72.

Figür 14- IV.6. mimari tabakada bulunan aynı çömleğe ait parçalar.

Figür 15- IV.6. mimari tabakada bulunan maşrapa parçası.

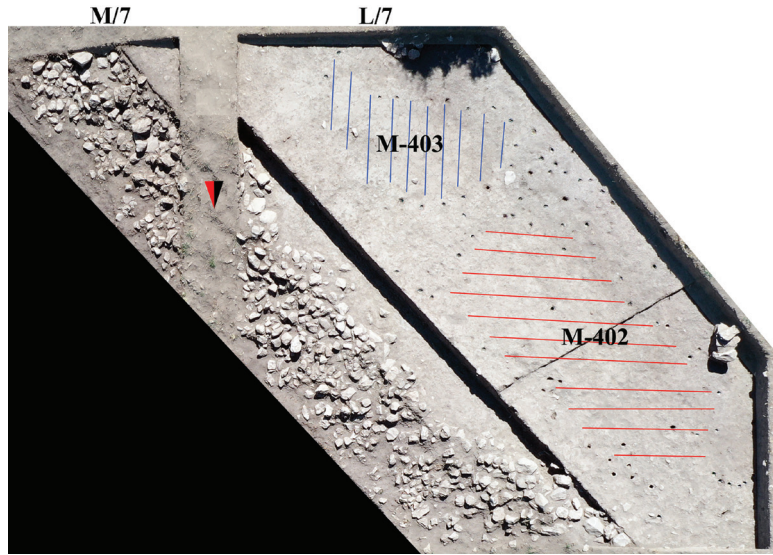

Figür 16- IV.6. mimari tabakada bulunan minyatür kap.

kuzey kısmını içeren yamaçta yapılan kazılarda ETÇ yerleşimini çevreleyen bir taş *glacis* açığa çıkartılmıştır. Farklı boyutta toplama taşlardan (8x5x9 cm, 11x10x8 cm, 15x13x6 cm, 20x15x21 cm, 23x22x9 cm, 35x25x7 cm, 37x24x20 cm, 42x25x22 cm) yapılan *glacis*in 45° bir açıyla höyüğün yamaç kısmının alt bölümünü çevrelediği, en alt kısmının yamacının başlangıcında olduğu ve GKD yerleşiminin üzerine oturduğu belirlenmiştir. Höyüğün yamacı boyunca da yüzeyden izlenebilen bu *glacis*in kalınlığı kazılan alanda zayıf olmakla birlikte eteğin alt kısmında yığınlar halinde olan taşlardan zamanında daha kalın olduğu düşünülmektedir. 14.50 m uzunluğundaki kısmı açığa çıkartılan *glacis*in yüksekliği 2.00 m'dir.

*Glacis*in en üst kısmının güneyinde, yamaç düzlüğünde ise *wattle and daub* tekniğinde yapılan duvarlara ait ağaç dikme yuvaları (Çapları: 7–9 cm, Derinlikleri: 6–10 cm), çok küçük taşlı ve sıvalı tabanlar ortaya çıkarılmıştır. Tabanların kapladığı alanlar ve ağaç dikme yuvalarının konumları birlikte incelendiğinde bunlardan batıdakinin (M-402) dikdörtgen plana sahip olduğu ve tabanının çok küçük taş içeren sıkışmış/sıkıştırılmış toprak olduğu; doğuda profilin içine doğru giren yapının (M-403) ise yer yer korunmuş sıvalı bir tabana sahip olduğu belirlenmiştir.

Bu yapılardan M-402 yapısının (Fig. 17) tabanından pişmiş toprak boncuk, kemik boncuk, taştan küresel biçimli nesne, cevher zenginleştirme taşı, kemik spatül ve iki tane çakmaktaşıdan dilgi ele geçmiştir. Tabanı üzerinden ele geçen seramik örnekleri el yapımı açık kahverengi, siyah ve kırmızımsı kahverenginde kendinden astarlı mallar, kaba mallar ile çok az miktarda kırmızı ve kırmızımsı kahverengi gerçek astarlı mallardan oluşmaktadır. Kap parçaları içinde konik gövdeli çanaklar, hafif içe çekik ağızlı yarı küresel gövdeli çanaklar, düz ağızlı çanaklar, yumuşak bir omuz yaparak ağza doğru

Figür 17- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı IV.7. mimari tabakaya ait kalıntılar.

kapanan ağızlı çanak, ağızının iç kısmı kırmızı astar üzerine beyaz boya bezemeli gaga ağızlı testi, uzun boyunlu çömlekler, düz basit profilli kapak ile Kiklad tavası parçası yer almaktadır. Mekandan ele geçen seramik örnekleri içinde kırmızı astarlı ağız kenarının içi beyaz boya bezemeli testilerin benzerleri Karataş-Semayük'te V.2 (?) tabakasından bilinmektedir. Söz konusu örnekler ETÇ II'nin geç safhasına tarihlendirilmiştir³⁵. Kiklad tavası olarak tanımlanan örnek düz dipli dışa çekik ağızlı basit ağız kenarlı olup ağız kenarının üzeri ve dip kısmı dolgu bezemelidir. Oldukça küçük olan parçanın korunan kısmına göre ağız kenarının üzerinde antitetik ikili vevler, dip kısmında farklı yönlerde karmaşık bir kompozisyon oluşturan vevler görülmektedir. Bu parçanın en yakın benzeri Burdur – Mancarlı Höyük'ten³⁶ bilinmektedir. Söz konusu yerleşmede ele geçen örnek ayak olarak tanımlanmıştır. Gerek Çaltılar Höyük örneğinin gerekse Mancarlı Höyük örneğinin sözde dip kısmında yer alan bezemeden her iki örneğin de kap veya ayak olabileceği düşünülmemektedir. Gerek profil, gerek sözde dip? kısımlarında yer alan beze-

³⁵ Eslick 2009, 192, Pl. 62, KA 199.

³⁶ Mellaart 1954, 234–235, Fig. 383.

Figür 18- Çaltılar Höyük'ün kuzeydoğu yamacı ve eteği, Geç Kalkolitik Dönem ve Erken Tunç Çağı kalıntıları.

meden dolayı her iki örneğinde Ege'de Kiklad tavaşı³⁷ olarak tanımlanan eser grubunun bir varyasyonu olarak değerlendirilebilir.

M-402 nolu yapının tabanının kuzeyinde çok kalın olmayan küllü bir toprak kazılmıştır. Bu toprak içinde pişmiş toprak ağırşak, seramik cüruf parçası, radyolaritten bir çekirdek, çakmaktaşıdan dilgiler ve kap parçaları bulunmuştur. Kap parçaları içinde konik gövdeli ve ağız kenarı üzerinde küçük boynuz şeklinde çıkıntı olan çanak, konik gövdeli çanaklar, yarı küresel gövdeli çanaklar, içe çekik ağız kenarının altında dikey kulpu olan derin çanak, dolgu bezemeli pyxis, kısa ve uzun boyunlu çömlekler yer almaktadır.

M-402 yapısının doğusunda yer alan M-403 yapısının (Fig. 17) tabanından ise iki tane pişmiş topraktan damga mühür, radyolaritten iki çekirdek, Nenezi obsidyeninden ve çakmaktaşıdan dilgiler, kap parçasından yapılmış ağırlık, perdah taşı ve cüruf parçası ele geçmiştir. Damga mührün benzerleri Karataş-Semayük'te ETÇ II'nin geç safhasına³⁸, Bademağacı'nda ETÇ II'ye³⁹ tarihlenmektedir. Bu mekanla bağlantılı ele geçen seramik örnekleri malzeme ve teknik açıdan M-402 yapısına benzemektedir. Kap parçaları konik gövdeli çanaklar, yarı küresel gövdeli çanaklar, yumuşak omuz yaparak içe doğru kapanan ağızlı çanak, konik gövdeli düz ağızlı çanaklar, testi, gövdesi kırmızı astar üzerine beyaz boya ile yapılmış verev çizgilerle ve olasılıkla spiral bezemeli testi gövdeleri, kısa ve uzun çömlek boyunları, omuz kısmı yiv bezemeli kapalı kaba ait parçadan oluşmaktadır. Bu seramik örnekleri içinde kırmızı astarlı gövdelerinin üzeri beyaz boya bezemeli testilerin benzerleri Karataş-Semayük'te V.2 (?) tabakadan bilinmektedir. Bu mimari tabaka ETÇ II'ye tarihlenmektedir⁴⁰.

³⁷ Coleman 1985.

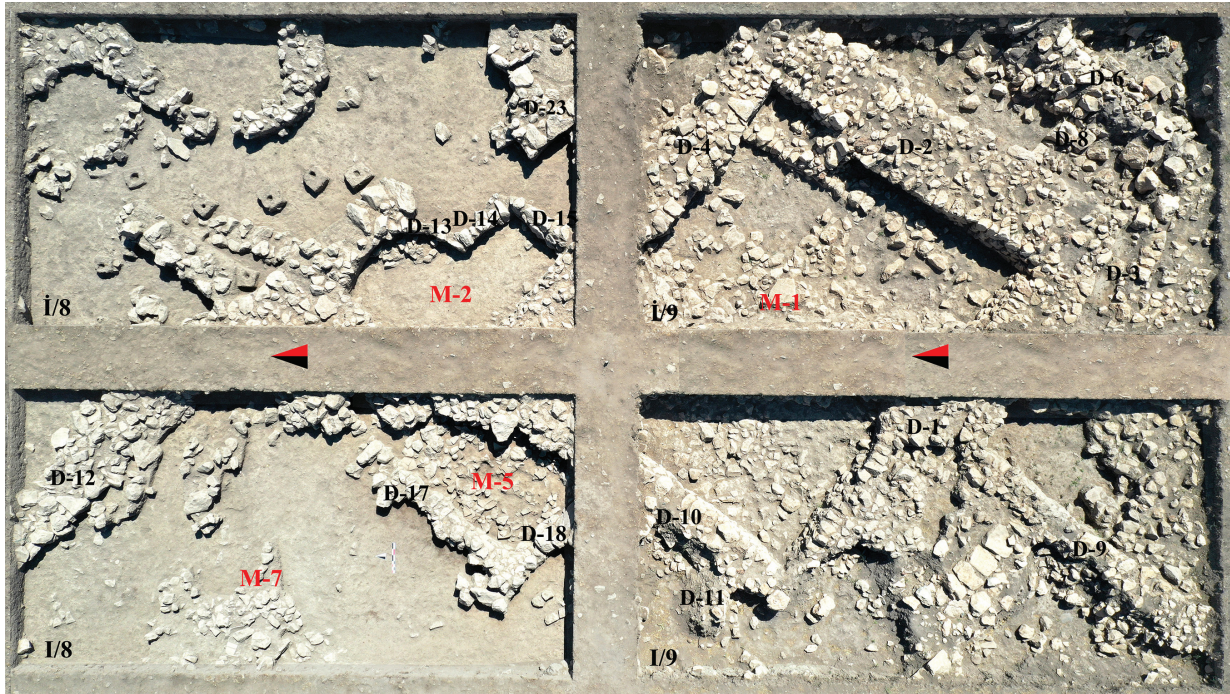
³⁸ Warner 1994, 70, Pl. 186b.

³⁹ Duru-Umurtak 2008, 208, 229, Lev. 47c, 48c, 49c; 2009, s. 260, Res. 7.

⁴⁰ Eslick 2009, 192, Pl. 62.

Arkaik Dönem (I.1.): 2021 yılında höyüğün tepe düzlüğünün kuzeydoğusunda yapılan kazılarda Arkaik Dönem'e tarihlenen kalıntılar ortaya çıkarılmıştır. MÖ 7. yy'nin sonuna MÖ 6. yy'nin ilk yarısına tarihlenen bu kalıntıların iki evreli olduğu tespit edilmiştir⁴¹. 2022–2023 yıllarında bu kalıntıların batıda ve kuzeyde devamını açığa çıkarmak amacıyla kazılar gerçekleştirilmiştir.

I.1b. Mimari Tabaka (Fig. 19–20): Arkaik Dönem'in erken evresine ait bu tabakaya ait kalıntılar kuzeydoğu–güneybatı doğrultusunda olan bir mekanın (M-1) doğu kısmından meydana gelmektedir. 2022 yılında bu mekanın batı kısmı açığa çıkarılmıştır. Farklı boyutlarda toplama taşlardan (11x14x7 cm, 15x10x8 cm, 20x10x6 cm, 31x25x17 cm, 36x21x15 cm) oldukça özensiz örülen duvarların, 2021 yılında açığa çıkartılan doğu ve kuzey duvarına göre 2022 yılında açığa çıkartılan batı ve güney duvarlarının deprem nedeniyle oldukça tahrip olduğu görülmüştür. Bu nedenden mekanın dıştan büyüklüğü bilinmemekle birlikte, içten ölçülerinin kuzey–güney doğrultusunda 4.95 m, batı–doğu doğrultusunda 6.10 m olduğu belirlenmiştir. Mekanın güney duvarında (D-1) ise depremden sonra kapatılmış 1.30 m genişliğinde bir giriş tespit edilmiştir. Mekan içinde yapılan kazılarda küçük buluntu olarak bir öğütme taşı, kemik bız, aşık kemiği, perdah taşı ve biley taşı ele geçmiştir. Seramik örnekleri içinde ise ayaklı çanağa ait büyük parçalar yer almaktadır (Fig. 21). İç ve dış kısmı farklı bezeme özellikleri gösteren çanağın iç kısmı *Streaked Ware* geleneği ile bezeliyken, dış kısmı kremsi astar üzerine kırmızı bant bezemeye sahiptir. Ayaklı çanağın form ve bezeme bakımından benzerleri Gordion⁴², Sardes⁴³, Ahlatlı Tepecik⁴⁴ ve Pitane'de⁴⁵ MÖ 7. yy'nin ikinci yarısına – MÖ 6. yy'nin ilk yarısına tarihlenmektedir.

Figür 19- Çaltılar Höyük'ün tepe düzlüğünün kuzeyi, Arkaik Dönem kalıntıları.

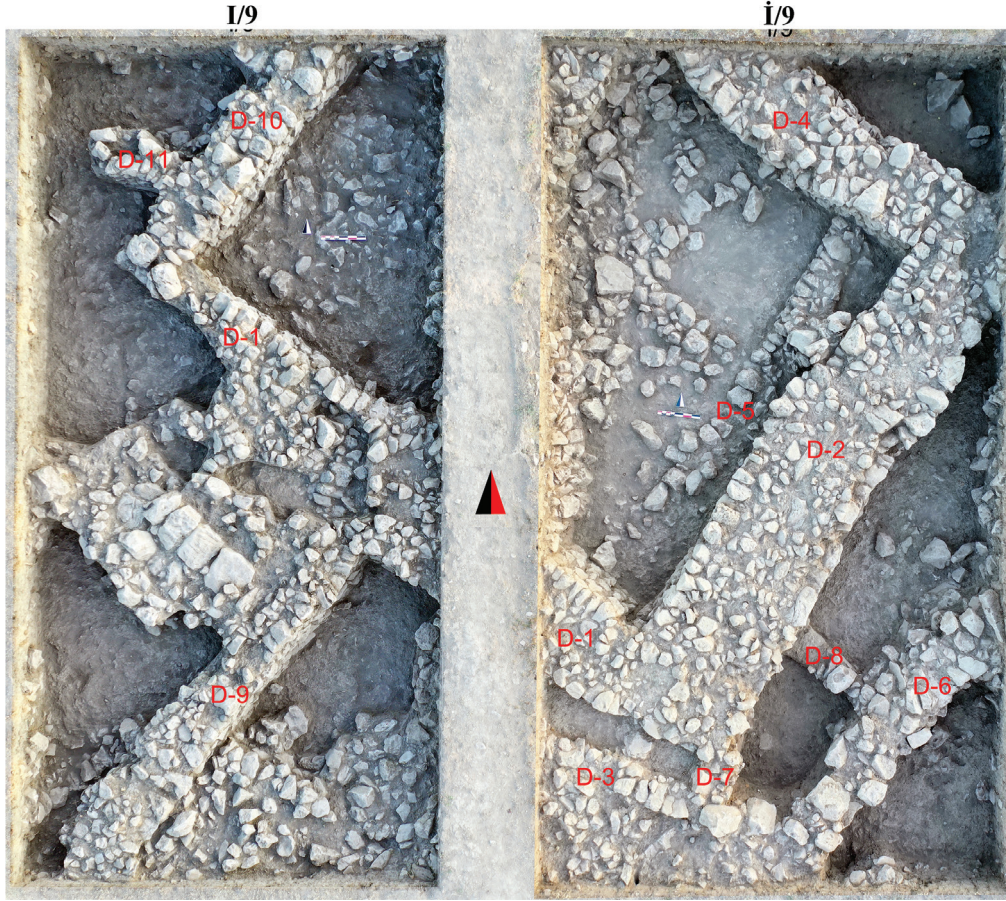
⁴¹ Aykurt vd. 2023, 314.

⁴² Gürtekin–Demir 2021, 126, Pl. 39.

⁴³ Greenewalt Jr. 2010, no. 82, 83, 84, 85, 92.

⁴⁴ Mitten–Yügrüm 1974, 28.

⁴⁵ Saka–Aktaş 2018, Fig. 5, cat. 3.

Figür 20- Çaltılar Höyük'ün tepe düzlüğünün kuzeyi, Arkaik Dönem kalıntıları.

2023 yılında M-1 mekanının kuzeybatısında devam eden kazılarda aynı doğrultuda uzanan bir mekanın (M-7) (Fig. 19) kuzey ve doğu duvarının bir bölümü ortaya çıkarılmıştır. Mekanının kuzey duvarının (D-12) batı uzantısı kuzey profilinin içine girmekte, doğu uzantısı ise I/8 ve İ/8 karelerinin arasında yer alan kontrol profilinden geçerek İ/8 açmasında kısmen devam etmektedir. Açığa çıkartılan kısmı 2,90 m olan duvarın örgüsünde kenarlarında büyük ve orta boy toplama taşlar (44x35x27 cm, 30x27x11 cm, 20x10x6 cm, 21x21x16 cm, 28x20x10 cm), arada kalan kısmında ise daha küçük boyutta toplama taşlar (12x13x7 cm, 11x10x9 cm) kullanılmıştır. Bu duvarda deprem nedeniyle güneye doğru kavis yapmıştır. Mekanın doğu duvarı (D-17) ise kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda olup, kuzey uzantısı I/8 doğru profilinin içine girmekte, güney uzantısı ise herhangi bir mimariye bağlanmadan bitmektedir. Doğduvarının (D-17) profilinin içine giren kısmı olasılıkla I/8 ile İ/8 karelerinin arasındaki kontrol profilinin içinde kuzey duvarının (D-12) doğru uzantısı ile çakışarak M-7 mekanının kuzeydoğu köşesini oluşturmaktadır. Doğduvarının (D-17) açığa çıkartılan ve korunan kısmı ise 2,90 m uzunluğunda, 0,68 m yüksekliğindedir. Bu duvar (D-17) kuzey duvarına (D-12) göre daha çok tahrip olmuş, mekanın içine bakan batı yüzü yıkılmış güney uzantısı da batıya doğru yatmıştır. Duvarın korunan doğu yüzü çoğunluğu orta boyutta olan toplama taştan örülmüştür (18x15x10 cm, 22x23x9 cm, 24x18x13 cm, 32x23x7 cm). Açığa çıkartılan ve korunan kısımları itibariyle M-7 mekanı kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda 6 m, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda 3,85 m uzunluğundadır. Mekan içinde yapılan kazılarda çok sayıda parçalanmış öğütme taş ile küçük kap parçaları bulunmuştur. Kap parçalarının içinde *monocrom* seramiğin yanı sıra *Black on red pottery* olarak tanımlanan kaplara ait parçalar daha belirgindir.

Figür 21- I.1b. mimari tabakada bulunan ayaklı çanak.

Figür 22- Çaltılar Höyük'ün tepe düzlüğünün kuzeyi, Arkaik Dönem kalıntıları.

Figür 23- Çaltılar Höyük'ün tepe düzlüğünün kuzeyi, Arkaik Dönem kalıntıları.

Figür 24-1b. mimari tabakada bulunan çömlek.

Figür 25- 1b. mimari tabakada bulunan çömlek.

Figür 26- 1b. mimari tabakada bulunan aynı çömleğe ait parçalar.

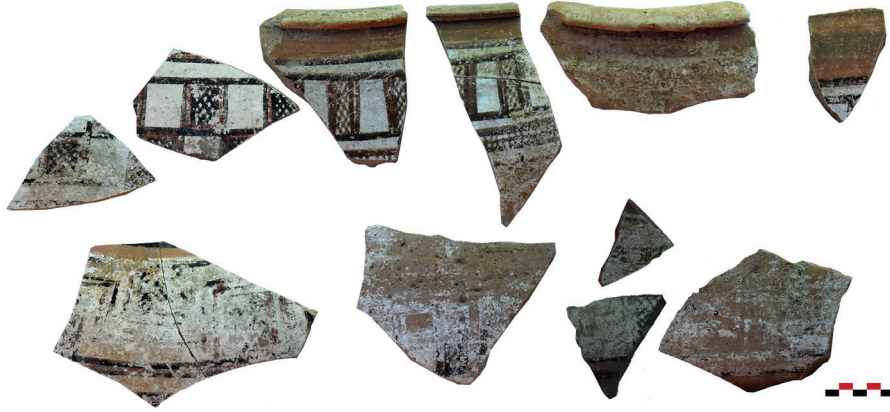
Figür 27- 1b. mimari tabakada bulunan aynı çanağa ait parçalar.

Figür 28- 1b. mimari tabakada bulunan aynı çanağa ait parçalar.

Figür 29-1b. mimari tabakada askıda kanca motifli çömlek parçası.

Figür 30- 1b. mimari tabakada bulunan dinos tipi kaplara ait parçalar.

2021–2023 yılında ortaya çıkartılan M–1 mekanı ile M–7 mekanının arasında 190–195 cm bir boşluk yer almaktadır. Bu boşluğun yol/sokak olarak kullanılmış olması muhtemeldir (Fig. 19, 22–23). Bu kısımda yapılan kazılarda çok sayıda kap parçası (Fig. 24–30) ile birlikte vurgaçlar, öğütme taşları parçaları ile pişmiş topraktan boğa figürünü (Fig. 31) açığa çıkarılmıştır. Kap parçalarından bazılarının diğer parçaları 2022 yılında yapılan kazılarda M–1 mekanı içinde ele geçmiştir. Bu bağlamda yerleşimin geçirdiği deprem sonrasında M–1 mekanı içinde kırılan kaplar ile bir grup eşyanın M–1 ve M–7 arasında yer alan boşluğa atılmış olduğu düşünülmektedir. I.1b evresine ait olduğu tartışılmaz olan bu kaplar I.1b evresinin tarihlenmesi bakımından çok önemlidir. Kap parçaları içinde *Black on Red Pottery* grubundan iki tane çömlek, *Red Bichrome Pottery* grubundan ikişer tane kısa ve uzun boyunlu çömlekler (Fig. 24–26), *White Bichrome Pottery* grubundan iki tane çanak (Fig. 27–28), üç tane dinos (Fig. 30) ve bir çömlek, *Monochrome Pottery* grubundan bir tane çömlek ile bir tane kapalı bir kap tanımlanabilmiştir. *Black on Red Pottery*, *Red Bichrome Pottery* ve *White Bichrome Pottery* seramik grubundan üretilen beş çömlek düz ağızlı, düzleştirilmiş ağız kenarlı, kısa ve geniş boyunlu, düşük karınlı ve omuz kısmından karın kısmına bağlanan çift dikey kulpludur. Bu çömleklerin boyun kısımları genelde yatay bant ya da bantlarla, gövdelerinin üst kısımları iç kısmı 3–5'er tane iç içe dörder konsantrik dairelerle doldurulmuş metoplar, askıda konsantrik çengel/kancalar ya da askıda iç içe yapılmış 3–7'şer yarı konsantrik dairelerle bezenmiştir.

Figür 31- 1b. mimari tabakada bulunan boğa figürini.

Çömleklerin form bakımından benzerleri Çaltılar Höyük'ün yakınındaki İntaşı Mağarası⁴⁶ ve Göller'in⁴⁷ yanı sıra Troia'dan (MÖ 700–650/625)⁴⁸ bilinmektedir. Çömleklerden *Red Bichrome Pottery* içinde değerlendirilen bir örneğin dışını süsleyen sarkık konsantrik çengel/kancalar (Fig. 29) ve konsantrik yarım daire bezemeler Lydia seramiğinde *Red Bichrome Pottery* grubunda görülmektedir. Bu motiflerin ilk örnekleri MÖ 9. yy'nin ortalarında/Kıbrıs Geometriği III'ün başlarında; MÖ 8. yy ortalarında/Geç Geometrik Dönem'de Kilikia ve Ege Adaları'nda kullanılmıştır. Sardeis'te ise MÖ 7. yy'den itibaren kullanıldığı bilinmektedir⁴⁹. Bu veriler doğrultusunda; Çaltılar Höyük *Red Bichrome Pottery* içinde yer alan ve yerel üretim olduğu düşünülen çömleğinin, motif olarak Kıbrıs ya da Lydia *Bichrome* örneklerinden etkilendikleri ve MÖ 7.–6. yy'a tarihlendikleri düşünülmektedir. Çömleklerin dışında, *White Bichrome*

⁴⁶ French 2012, 11, 19, Fig. 11.12: 7–9, 12.

⁴⁷ French 2012, 11, 19, Fig. 11.12:10.

⁴⁸ Aslan 2002, 107, no. 77.

⁴⁹ Gürtekin 1998, 295.

Pottery içinde yer alan bant bezemeli iki çanağın benzerleri ise Troia (MÖ 625–600/575)⁵⁰, Assos (MÖ 620–590)⁵¹, Klazomenai⁵² ve Tocra'da (MÖ 620–590)⁵³ bulunmuştur. Bu örneklerin geneli ise MÖ 7. yy'nin son çeyreği – MÖ 6. yy'nin ilk çeyreğine tarihlenmektedir.

I.1a. Mimari Tabaka (Fig. 19–20): Arkaik Dönem'in geç evresini oluşturan bu evrede M–1 mekanın içi farklı boyutta taşlarla doldurulmuş ve mekanın güneyde yer alan girişi kapatılarak girişin önüne kuzey ile güneyden orta ve küçük boyutta taşlarla (17x12x9 cm, 11x7x7 cm, 18x12x9 cm, 21x14x10 cm) sınırlandırılmış büyük kalın levha taşlar (43x24x21 cm, 45x35x11 cm, 48x43x10 cm, 50x31x15 cm) döşenmiştir. Girişe döşenen bu taşların hemen doğusunda küçük buluntu olarak bronz bir bıçak parçası, bronzdan bir testere ağzı, pişmiş topraktan bir boncuk, taştan bir boncuk, kap parçasından yapılmış bir ağırlık, çakmaktaşıdan orak dilgileri ele geçmiştir. Bunun yanı sıra M–1 mekanının batı duvarının yıkılan batı yüzüne dıştan bir duvarla (D–11) desteklenmiştir. Kuzeybatı–güneydoğu doğrultusunda uzanan bu duvar farklı boyutta toplama taşlardan (14x10x8 cm, 20x16x6 cm, 24x20x18cm) özensiz bir şekilde örülmüştür. 60 cm uzunluğunda olan duvar 58 cm yüksekliğindedir. Bu duvarında kuzey yüzü yıkıldığı için genişliği bilinmemektedir. Depremden sonra yapılan bu yenilemenin ardından M–1 mekanının çok uzun süre kullanılmadığı ve terk edildiği belirlenmiştir. Az sayıdaki seramik örnekleri içindeki *Linear Black on Red Pottery* grubu içinde değerlendirilen bir tabağın form ve bezeme stili olarak benzeri Sardis'ten⁵⁴ yayımlanmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, deprem sonrasında M–1 ve M–7 mekanın arasında kalan yol/sokak olabileceği düşünülen alana bu evreye ait mekanlar içinde kırılan kaplar atılmış; bu kalıntıların hemen güneyi bir duvarla (D–18) kapatılmıştır. D–187 duvarı 1,90 m uzunluğunda, 0,54 m yüksekliğindedir. Orta ve büyük boy taşlardan (23x22x17 cm, 38x25x22 cm, 60x45x? cm, 30x21x12 cm, 24x11x12 cm) tek sıra olarak örülen bu duvar ile bu alana bir nevi mekan (M–5) oluşturulmuş, içi taş ve toprakla doldurularak kapatılmıştır.

Yine depremden sonra M–1 mekanının kuzeydoğu duvarının batı uzantısına yaslanan testere ağzı biçiminde bir duvar (D–13, 14, 15) yapılmıştır. Bu duvar kuzeyden itibaren 1,23 m, 1,11 m ve 1,26 m uzunluğunda farklı boyutta toplama taştan (26x19x10 cm, 15x15x12 cm, 25x20x21 cm; 18x15x11 cm, 22x11x10 cm, 30x21x17 cm, 31x27x18 cm; 25x24x18 cm, 18x19x12 cm, 25x17x13 cm, 28x20x11 cm) tek sıra oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. Bu duvarın (D–13, 14, 15) kuzeydoğu uzantısı da kuzeybatı–güneydoğu doğrultusunda uzanan bir taş grubuna yaslandırılmıştır. Bu taş grubu, testere ağzı biçiminde duvar (D–13, 14, 15) ve M–1 mekanının kuzey duvarının batı uzantısı ile de bu kısma kısmen bir mekan (M–2) oluşturulmuştur. Bu kısımda da çok sayıda kap parçası ile öğütme taşlarına ait parçalar bulunmuştur. M–1 ve M–7 mekanı arasında kalan yol/sokak ta olduğu gibi, bu kısımda da deprem sonrasında basit duvarlarla bir mekanın oluşturulduğu, kırılan kaplar ile öğütme taşların bu alana atıldığı ve üzerlerinin taş ve toprakla kapatıldığı düşünülmektedir.

Yukarıda anlatılan düzenlemelerin ardından, M–1 mekanının kuzey ve kuzeybatısına ağaç–dal örğünden oluşan duvarlara sahip yapılar inşa edilmiştir. Söz konusu yapılara ait ağaç dikme yuvalarının boyutları ve konumlarından güneybatıdakilerinin (Çapları: 9–11 cm, Derinlikleri 12–15 cm) kuzeybatı–güneydoğu doğrultusunda uzanan bir mekanın (M–3) kuzey ve batı duvarını oluşturdukları belirlenmiştir.

⁵⁰ Aslan 2002, 112, no. 124.

⁵¹ Utili 1999, 288, Fig. 3, No. 45.

⁵² Ersoy 1993, No. 299, pl. 71.

⁵³ Boardman-Hayes 1973, no. 2015, 2018.

⁵⁴ Cahill 2004, 66.55.

Kuzey-güney doğrultusundan 4,80 m olan bu mekanın (M-3) korunan doğu-batı ölçüsü ise 3,10 m'dir. M-3 mekanının kuzeyinde yer alan ağaç dikme yuvalarının (Çapları: 8-10 cm, Derinlikleri 9-11 cm) ise, M-3 mekanının kuzey duvarının bir bölümünü de kullanarak yine aynı doğrultuda küçük bir mekan (M-4) oluşturdukları anlaşılmıştır. Bu mekanın (M-4) genişliği kuzey-güney doğrultusunda 2,25 m, korunan uzunluğu doğu-batı doğrultusunda 3,40 m'dir. Bu mekanların kullanım işlevleri belirlenememiştir.

M-4 mekanının kuzeydoğusunda kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda sıralanan ağaç dikme yuvaları açığa çıkarılmıştır (Çapları: 10-12 cm, derinlikleri 9-13 cm). Bu ağaç dikme yuvalarının nasıl bir mimarinin parçası olduğu anlaşılamamıştır. Bu kalıntıların güneydoğusunda döküntü/yıkıntı ? olarak tanımlanabilecek taşlar bulunmaktadır. Bu taşların arasında çift kulplu bir çömleğe ait parçalar dağılmış olarak bulunmuştur. *Red Bichrome Pottery* grubu içinde yer alan bu kabın karın kısmından itibaren üst kısmı metoplara ayrılmış konsantrik dairelerden oluşan gruplarla bezenmiştir (Fig. 32). Bronz fibula ise bu evrenin küçük buluntularından birini oluşturmaktadır (Fig. 33).

Figür 32- 1b. mimari tabakada bulunan çömlek.

Figür 33- 1a. mimari tabakada bulunan bronz fibula.

Değerlendirme

Çaltılar Höyük'te 2021 yılından itibaren kazılar gerçekleştirilmektedir. Bu kazılarda höyükteki tabakanmanın, şimdilik, şu şekilde olduğu görülmüştür.

Kültür Katı	Mimari Tabaka	Dönem	Kalibre Edilmiş C14 Yaşı
Demir Çağ	I.1a.	Arkaik Dönem Geç Safha	
	I.1b.	Arkaik Dönem Erken Safha	
Geç Tunç Çağı	II.	Geç Tunç Çağı	MÖ 1628–1506
Orta Tunç Çağı	III.	Orta Tunç Çağı	MÖ 1888–1741
Erken Tunç Çağı	IV.1.	Erken Tunç Çağı II Geç Safha / IIIA	
	IV.2.	Erken Tunç Çağı II	
	IV.3.	Erken Tunç Çağı II	
	IV.4.	Erken Tunç Çağı II	
	IV.5.	Erken Tunç Çağı II	
	IV.6.	Erken Tunç Çağı II	MÖ 2877–2627
	IV.7.	Erken Tunç Çağı II	
Kalkolitik Çağ	V.0.	Geç Kalkolitik Dönem	MÖ 3351–3097
	V.1.		MÖ 3363–3102
	V.2.		
	V.3.		

2022 yılında yapılan kazılarda höyükte ilk defa Geç Kalkolitik Dönem'in sonuna tarihlenen bir mimari tabaka tespit edilmiştir. V.0. olarak tanımlanan bu tabaka yerleşimi kalın bir taş *glacis* ile çevrelenmiştir. Höyüğün doğusundan geçen Küçüklu Çayı'nın taşkınlarından korunmak amacıyla *glacis* yapıldığı düşünülmektedir. *Glacis*in iç kısmında *wattle and daub* tekniğinde yapılan dikdörtgen planlı bir yapıya ait ağaç dikme delikleri açığa çıkarılmıştır. Tabakanın karakteristik seramik mal grubunu kırmızı geçek astarlı ince cidarlı mallar oluşturmaktadır. Yapıdan ele geçen obsidyen örneklerinin hammaddesi Göllüdağ kökenlidir. Bu bağlamda Melos ya da Giali kökenli obsidyenin yoğun kullanıldığı Batı Anadolu'nun kuzey kısmından farklılık göstermektedir.

Erken Tunç Çağı yerleşiminin araştırıldığı kuzeydoğu yamacında yapılan kazılarda, höyüğün ovidan 11 m yükseklikte olan kuzey konisinin 9 m'lik kısmının Erken Tunç Çağı katmanlarından oluştuğu anlaşılmıştır. 2021–2023 yılında yapılan kazılar birlikte değerlendirildiğinde, höyükte şimdilik, Erken Tunç Çağı'na tarihlenen yedi tabakanın olduğu saptanmıştır. Bu mimari tabakalarda *wattle and daub* tekniğinde yapılan duvarlara ait ağaç dikme yuvaları açığa çıkarılmıştır. Höyükte ilk örneklerini Geç Kalkolitik Dönem'de gördüğümüz bu mimari uygulama anlaşıldığı üzere yerleşimde uzun yıllar bir gelenek olarak devam etmiştir. Tabakalarda ele geçen seramik örnekleri, yerleşimin Karataş–Semayük ile bağlantılı olduğunu ve seramikte benzer bir gelişim – değişim gösterdiğini ortaya koymuştur. IV.2.–6. mimari tabakalarındaki seramik örnekleri söz konusu mimari tabakaların Karataş–Semayük'ün V. kültür katıyla çağdaş olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, IV.7. mimari tabakasında yerleşiminin yığma taştan bir *glacis* ile çevrelendiği anlaşılmıştır. Taş *glacis*in güneyinde ağaç–dal–çamurdan oluşan *wattle and*

daub tekniğinde yapılan iki yapı açığa çıkarılmıştır. Bu yapıların tabanlarında bulunan Kiklad tavasına ait parça yerleşimin deniz aşırı ilişkilerini; Nenezi kökenli obsidyen dilgiler ise yerleşimin Geç Kalkolitik Dönem'den itibaren İç Anadolu Bölgesi ile olan ilişkilerini devam ettirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Kuzeydoğu yamacında yapılan kazılarda kaçakçılar tarafından parçalanmış Geç Tunç Çağı'na tarihlenen küp mezarlar bulunmuştur. Höyükte 2021 yılında kuzeydoğu eteğinde yapılan kazılarda da Geç Tunç Çağı'nın başına tarihlenen bir küp mezar ortaya çıkarılmıştır. 2021 ve 2023 yılları örnekleri birlikte değerlendirildiğinde, höyüğün kuzeydoğu yamacı ve eteğinin Geç Tunç Çağı'nda mezarlık alanı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır.

Arkaik Dönem'e tarihlenen yerleşimini araştırmaya yönelik yapılan kazılarda da höyüğün tepe düzlüğünü kuzeyinde MÖ 7. yy'ın sonuna–MÖ 6. yy'a tarihlendirilen iki büyük mekan ve yol/sokak açığa çıkarılmıştır. I.1b tabakasına ait olan mekanların bir deprem sonucunda tahrip olduğu, bu deprem sonrasında M–1 mekanının yapılan düzenlemelerle kullanımına devam edildiği tespit edilmiştir. 2023 yılında yapılan çalışmalarda bu deprem sonucunda yapıların içinde kırılan kapların atıldığı alanlar kazılmıştır. Kaplar üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda I.1b evresinin MÖ 7. yy'nin ikinci yarısı–MÖ 6. yy'nin ilk yarısına tarihlendiği anlaşılmıştır. Deprem sonrası evreyi oluşturan I.1a tabakasında, M–1 mekanı değişikliklerle kullanılmaya devam edildiği ve bu mekanın kuzeyine ağaç mimariden oluşan yapıların inşa edildiği belirlenmiştir. Söz konusu mimari Çaltılar Höyük'te Geç Kalkolitik Dönem'den itibaren görülen mimari geleneğin devamını oluşturması bakımından önemlidir. Arkaik Dönem tabakalarında ele geçen seramik örnekleri içinde önceki yıllardan farklı olarak, Lydia seramiği olarak tanımlanan *Streaked Ware* örneklerinin yerleşimde hem yerel hem de ithal örneklerinin olduğu belirlenmesi, bölgede yerel örneğinin ilk defa tespit edilmesi bakımında değerlidir.

Kısaltma ve Kaynaklar

Aslan 2002	C. C. Aslan, "Ilion before Alexander: Protogeometric, Geometric and Archaic pottery from D9", <i>Studia Troica</i> 12, 2002, 81–129.
Aykurt 2023	A. Aykurt, "Karain Mağarası'nda Kalkolitik Çağ'da Literatürde <i>Cheese-pot</i> ! Olarak Bilinen Kap Geleneği", Y. Aydın–E. Erbil–G. Kartal (ed.), <i>Prehistorya'nın Abisi. Harun Taşkıran'a Armağan Kitabı</i> , Ankara, 2023, 19–142.
Aykurt vd. 2023	A. Aykurt-K. Böyükulusoy-U. Oğuzhanoğlu, "Çaltılar Höyük 2021 Yılı Kazıları", <i>Kazı Sonuçları Toplantısı</i> 42/1, 2023, 313–327.
Bryce 2005	T. R. Bryce, <i>The Kingdom of the Hittites</i> , Oxford, 2005.
Boardman–Hayes 1973	J. Boardman–J. Hayes, <i>Excavations at Tocra 1963–1965. The Archaic Deposits II and Later Deposits</i> , London, 1973.
Cahill 2004	N. Cahill, "Lydian Pottery I", <i>Draft</i> , 2004, 1–10.
Coleman 1985	J. E. Coleman, "'Frying Pans' of the Early Bronze Age Aegean", <i>American Journal of Archaeology</i> 89/2, 1985, 191–219.
Coulton 1989	J. Coulton, "Balboura Survey" <i>Anatolian Studies</i> 39, 1989, 12–13.
Coulton 1992	J. Coulton, "Balboura Survey 1988, 1990" <i>Araştırma Sonuçları Toplantısı</i> 9, 1992, 47–57.
Coulton 1993	J. J. Coulton, "North Lycia before the Romans", J. Borchhardt, G. Dobesch (ed.), <i>Akten des II. Internationals Lykien–Symposions</i> , Wien, 6.–12. Mai 1990, Vienna, 1993, 79–85.

- Coulton 1998 J. J. Coulton, “Highland cities in south–west Turkey: the Oinoanda and Balboursa Surveys”, R. Matthews (ed.), *Ancient Anatolia. Fifty Years’ Work by the British Institute of Archaeology at Ankara*, London, 1998, 225–236.
- Çokbanker 1974 E. Çokbanker, “Beyşehir Kuşluca Köyü Buluntuları”, *Türk Arkeoloji Dergisi* XXI/2, 1974, 31–39.
- Duru 2003 R. Duru, “Bademağacı Kazıları 2000 ve 2001 Yılları Çalışma Raporu”, *Belleten* LXVI, 246, 2003, 249–294.
- Duru–Umurtak 2008 R. Duru–G. Umurtak, “Bademağacı Kazıları 2004, 2005 ve 2006 Yılları Çalışma Raporu”, *Belleten* CLXXII/13, 2008, 193–250.
- Duru–Umurtak 2009 R. Duru–G. Umurtak, “Bademağacı Kazıları 2007 Yılı Çalışmaları”, *Kazı Sonuçları Toplantısı* 30/1, 2009, 255–268.
- Ersoy 1993 Y. Ersoy, *Clazomenae: The Archaic Settlement*, Unpublished Dissertation, Bryn Mawr College, 1993.
- Eslick 1992 C. Eslick, *Elmalı–Karataş I. The Neolithic and Chalcolithic Periods: Bağbaşı and Other Sites*, Bryn Mawr, 1992.
- Eslick 2009 C. Eslick, *Elmalı–Karataş V. The Early Bronze Age Pottery of Karataş: Habitation Deposits*, Bryn Mawr, 2009.
- French 2012 D. H. French, “Pre–Hellenistic Pottery of Seki–Çaltılar Area”, J. J. Coulton (ed.), *The Balboursa survey and Settlement in Highland Southwest Anatolia. 2. The Balboursa survey: Detailed Studies and Catalogues*, London, 2012, 1–30.
- Greenewalt Jr. 2010 H. C. Greenewalt Jr., “Lidya’da Çömlekçilik”, N. Cahill (ed.), *Lidyalılar ve Dünyaları*, İstanbul, 2010, 107–124.
- Gürtekin 1998 R. G. Gürtekin, *Lydia Seramiğinde Yabancı Etkiler*. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1998.
- Gürtekin–Demir 2021 R. G. Gürtekin–Demir, *Lydian painted Pottery Abroad. The Gordion Excavations 1950-1973*, Philadelphia, 2021.
- Koşay 1934 H. Z. Koşay, “Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâletince Yaptırılan Ahlatlıbel Hafriyatı”, *Türk Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Dergisi* II, 1934, 3–102.
- Lloyd–Mellaart 1992 S. Lloyd–J. Mellaart, *Beycesultan I: The Chalcolithic and Early Bronze Age Levels*, London, 1992.
- Mellaart 1954 J. Mellaart, “Preliminary Report on a Survey of Pre–Classical Remains in Southern Turkey”, *Anatolian Studies* 4, 1954, 175–240.
- Mellink 1995 M. J. Mellink, “Homer, Lycia, and Lukka”, S. P. Morris–J.B. Carter (ed.), *The Ages of Homer. A Tribute to Emily Townsend Vermeule*, Austin, 1995, 33–42.
- Mitten–Yügrüm 1974. D. G. Mitten–G. Yügrüm, Ahlatlı Tepecik. Beside the Gygean Lake”, *Archaeology*, 27/1, 1974, 22–29.
- Momigliano, 2013 N. Momigliano, “Çaltılar Arkeolojik Projesi 2012/Çaltılar Archaeological Project”, *ANMED Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri* 2013–11, 2013, 178–184.
- Momigliano vd. 2011 N. Momigliano–A. Greaves–T. Hodos–B. Aksoy, “Çaltılar Survey Proje ct 2010/Çaltılar Yüzey Araştırma”, *ANMED (Anadolou Akdenizi Arkeoloji Haberleri/News of Archaeology from Anatolia’s Mediterranean Areas* 9, 2011, 159–163.
- Ozan–Konakçı 2017 A. Ozan–E. Konakçı, “Çürüksu Vadisi’nin Kıyısında Bir Geç Kalkolitik Dönem Yerleşimi Çukurköy Höyüğü”, *ADerg* XXII, 2017, 163–186.
- Özgüç 1987 N. Özgüç, “Karaoğlan Mühürleri”, R. Çongur (ed.), *Remzi Oğuz Arık Armağamı* Ankara, 1987, 19–31.

Saka–Aktaş 2018

A. Saka–Aktaş, “A Group of Archaic Pottery from Çandarlı at the İzmir Archaeological Museum”, R. G. Gürtekin Demir–H. Cevizoğlu–Y. Polat–G. Polat (ed.), *In Memoriam Prof. Crawford H. Greenewalt Jr. Archaic and Classical Western Anatolia: New Perspectives in Ceramic Studies, Proceedings of the Second KERAMOS International Conference at Ege University, Izmir, 3–5 June, 2015. Colloquia Antiqua 19*. Leuven, 2018, 261–283.

Utili 1999

F. Utili, *Die archaische Necropole von Assos* (Asia Minor Studien 31), Bonn, 1999.

Warner 1994

J. Warner, *Elmalı–Karataş II. The Early Bronze Age Village of Karataş*, Bryn Mawr, 1994.